

O stvarih in njihovi pravni razvrstitvi.¹⁾

Poskus komentarja k drugemu delu občnega državlanskega zakonika sestavil dr. Rupert Bežek.

§ 285. Obč. drž. zak.: §-i 504., 653., 921., 1455. Regelsberger, Pandekten, I. T., § 96.; Unger, System des österr. Privatrechtes, II. B., str. 214, 219; Krainz, System etc., § 83.; Ofner, Sachenrecht, str. 1.

V drugim oddelku razpravlja zakonik: posest, lastninsko ter zastavno pravico, ne pa tudi dedinske pravice, dasiravno jo prišteva v §-u 308. stvarnim pravicam.

V poprejšnji vedi in v našem zakoniku nazivajo se vsi pravni predmeti — reči: §-i 285., 291. in 14. obč. drž. zak. — stvarne pravice kakor tudi tirjatve in dejstva; v današnji vedi pa pomeni „reč“ in „pravo reči“ le stvarno pravico, odnosno stvarno pravo.

Reč je naravin plod, pojem reči vzame se torej pred vsem iz naravoslovja.

Plin n. pr. je reč, ker uči fizika, da je telesna stvar, možno je torej tatu radi takšne tatvine kaznovati; nasprotno pa je elektrika le sila, ne pa reč.

Vender se ne zlagata vedno naravoslovje pa pravo; v pravnem zmislu je reč le kakov predmet, kateri se lahko pridobi, uporablja in ž njim razpolaga; da je kakov predmet reč v pravnem pomenu, odločuje torej promet in prometna vred-

¹⁾ V naši pravni literaturi ne najdemo še nobenega obširnega dela, niti komentarja h kakemu zakoniku. Ko nam je došel spis, s čegar priobčevanjem danes pričenjamo, bili smo mnenja, da mu moramo dati v našem listu prostora, čeravno bi kdo vgovarjal, da taki spisi ne sodijo v perijodične liste, ker je namen našemu listu pospeševati vsestranski pravno literaturo našo in bi v naših razmerah pisatelju takih spisov ne bilo mogoče brez velikih gmotnih žrtev obelodaniti svoje študije. Da prihranimo prostora, izpustili smo besede zakona pri posameznih paragrafi in navedli jedino številko dotičnega paragrafa, h kateremu je g. pisatelj sestavil svoje opombe.

nost reči; solnce, mesec, zvezde ali kaplja vode niso pravne reči, pač pa kup peska, liter kaše, mej tem ko zmatra te reči naravoslovec le skupino.

Kar torej nima nobene ali prav nizke prometne cene, ni reč v pravnem pomenu, dasi ni treba določene mere ali uteži; tudi peščica žita je reč, ne le liter žita; gledé tekočin velja blizu isto: vender kar neznatnega odpade od take skupine, ni več reč v pravnem pomenu, tako ne kaplja vode.

Ali prometni nazori se izpreminjajo s kulturnim napredkom vred; pravniku je torej reč: del ali kos narave, priznan po začasno veljavnem pravu kot samostalen predmet, sposoben za javni promet ali gospodarstvene potrebe.

Reči torej ni treba denarne vrednosti, pač pa:

1. mora biti komu v korist: § 285., 2. mora samostalna biti, da lahko obstoji brez drugega predmeta; ker pride sicer v poštev le kot sestavina. Poslopja, drevesa in rastline posedujejo se torej kot „partes fundi“ s poglavitno rečjo vred: § 1061. obč. drž. zak.; ne morejo se prodajati niti zastavljati posebe: § 457. obč. drž. zak.

Človek ni reč v pravnem pomenu, o njem se razpravlja v obiteljskem pravu.

Iz zahtevka, da mora biti reč samostalna, sledi, da je določena, omejena stvar; morje in ozračje, ker sta brezkraina, nista reč v pravnem pomenu; v kolikor pa se omejita, da se ž njima razpolaga v kako korist, postaneta reč: morsko obrežje; zrak v zajetem prostoru ali v tolikej višini, da se ž njim razpolaga. Ribe loviti, je dopustno ob obalih adrijanskega morja do jedne pomorske milje; gledé ribolovstva drugod nahajajo se zasebne pravice pri družbah, zadrugah, crkvenih ustanovah.

Državljskemu zakoniku so reči telesni kakor netelesni predmeti; slednji so pravice, odnosno vsebina pravic.

Vender rabi naše pravo „reč“ kot „telesno reč“ v nasprotji s kako pravico ali dejstvom: §i 340., 535., 635., 784., 825., 921., 1093., 1173., 1350., 1455. itd.

V pravnem zmislu stoji v dotiki posamična reč z osebo; nadalje obseza lastninska in zastavna pravica celo reč; jed-

naka lastninska ali zastavna pravica ni možna pri različnih rečeh, povsodi je pravno razmerje drugačno.

§-a 286. in 287. Obč. drž. zak. §-i 382.—387.

§-i 288.—290. Obč. drž. z.: §-i 20., 27., 337., 837., 867., 1317., 1441., 1454., 1456., 1457., 1472. in 1485.; pravilnik sodne oblasti: §-a 14. in 23.; naredba finanč. min. z dne 13. avgusta 1851, št. 188. drž. zak. (državno korist zastopajo finančne prokurature); dvorna dekreta z dne 21. septembra 1798, z. j. z., šte. 434. in z dne 10. januarija 1843, z. j. z. šte. 671 (glede vknjižeb na državno blago); Unger, l. c., I., str. 165, 313 in d., II., str. 26; Krainz, l. c., § 80. in d.; Regelsberger, l. c., §-a 116. in 117.; Randa, Eigenthumsrecht, str. 40 in d.; Ofner, l. c., str. 1 in d.; Pfersche, österr. Sachenrecht, §-a 13. in 14., pa Randa, Wasserrecht, § 2. in d.; Gumpowicz, österr. Staatsrecht, § 163. in d.; § 63. in d., Gareis, Lehrb. d. Handelsr., 4. nat., str. 135.

Že v razlagi poprejšnega paragrafa povedalo se je, da prištevava zakon rečem tudi pravice; tako se v §-u 287. mej predmeti državnega blaga navajajo: vladarske predpravice, novce kovati, pošta in druge kronščine, davki in carina. Opomni se pa takoj, da se po starem običaju ne razločujejo vladarske predpravice (Staatshoheit) od lastninske pravice državi pristoječe.

Sicer pa loči zakonik državno in občinsko blago od državnega in občinskega imetja.

Prvo je blago, katerega rabi slobodno slehern državljan, odnosno občan, mej tem ko služi državno, odnosno občinsko imetje s svojimi dohodki pokritju dotičnih stroškov ali izdatkov: §-a 287. in 288. Državno blago je: ceste, reke, luke in morski bregovi; vender je naštevanje premalo obsežno, kajti cest, rek itd. se poslužuje slobodno slehernik, ne le državljan. To se kaže tudi v občini, katera razpolaga z blagom sleherniku, tudi tujemu državljanu pristojnim, poleg tega pa tudi z onim, katerega uživajo le nekaterniki: občni pašniki, gozdovi in planine; seveda pri slednjih ni misliti vedno na solastnino, katera se ravna po posebnih pravilih.

Mej državo in občino je stopila dežela in v nekaterih kronovinah tudi okoliš (okraj) z ločenim blagom in imetjem, na katere se pa še zakon ne ozira. Okoliše imajo Česko, Tirolsko, Štajersko in Galicija.

Občino prišteva zakonik zasebnikom: § 286. Po danes veljavnih zakonih pa je občini priznan javni značaj: občinsko imetje se, slično državnemu, nadzoruje po političnih oblastvih.

Državno blago je 1. pristopno občeji rabi, pravo državno blago, (res publicae); ali 2. pa služi le državi v prid s svojimi dohodki, katere uporablja država sama za-se; n. pr. državni rudniki, kronščine ali regalije, posredni in neposredni davki itd., to vse združi se v pojmu državnega imetja (res, quae sunt in pecunia populi).

Gledé občine se morajo razločevati v nasprotji z zakonom poleg občinskega blaga in takšnega imetja tudi reči, katere hasnejo v resnici le posamičnim občanom, ali posebnim vrstam občinskega prebivalstva; misliti je na občinske gozdove in pašnike, katere uživajo le posestniki ne tudi kajžarji. Prav za prav so takove reči sicer občinska last, a posameznikom pristojna določen užitek. Tudi na Kranjskem velja to pravno razmerje po glasu §-a 64. obč. reda z dne 17. februarija 1866, št. 2. dež. zak.

Seveda odnošaji niso povsod jednaki: včasih so taki gozdovi in pašniki solastni posameznim, v zemljiškeji knjigi imenoma ali s hišnimi številkami naštetim posestnikom, katerim pripadajo natančno izraženi deleži.

Ceste, pota in trgi so v lasti države ali dežele ali občine, kajti ločijo se ceste v državne, deželne, okrajne in občinske ceste; tla kupiti mora dotični lastnik po navadnih zakonitih zasebnih določilih; če se ceste preložijo, se tla lahko prodajo, odplačilo pa hrani dotična blagajna. Te reči so torej v prometu, dasi je slednji vsled javne rabe omejen.

Deželni zakon odloči, je li ta ali ona cesta deželna, okrajna ali občinska cesta, ne razsojajo torej politična oblastva po prostem preudarku: razsodbi najviš. uprav. sod., Wolski, št. 2336 in 3337. Občinska cesta je torej vsaka prometna črta, ležeča na občinskem ozemlju, v prid javnemu prometu, katere ni možno uvrstiti v nobeno drugo vrsto: Alter, št. 1092. in 1903. dotičnih razsodb najv. upr. sodišča.

Drugače, kader gre za javnost kakega pota. Ali je prometna črta javna ali ne, odločuje dandanes javna uporaba; v zasebnej lasti je le takrat, kader jo rabi izključno dotični

zasebnik. Javna uporaba pokaziva se v tem, da je dopusten le promet: smeš torej slobodno voziti, hoditi, jahati, peljati, ne smeš pa jemati užitka: ni trave, ni od dreves rastočih ob cesti. Javnih potov ne moreš zastavljati in prodajati, pač pa sme to dotični lastnik, država, dežela, občina.

Ni treba, da so tla, koder teče cesta, v lasti dežele ali občine; teče tudi slučajno po tujih tleh, do katerih se pridobi služnost; tako je del Valenštajnovskega trga v Pragi v lasti Valenštajnske obitelji; most na verigah v lasti neke družbe na akcijah. Obrežne ceste ali steze peljajo čestokrat čez tuja zasebna tla: vodopravni zakon z dne 30. maja 1869, § 8.

Javnega blaga ni vpisavati v zemljiške knjige, nima posebnega vložka: rzsodba najvišjega sodišča z dne 17. februarija 1880, G. W. 7855.

Kako in v kolikem obsegu se uporablja javno blago je določiti slobodno po redarstvenih predpisih: G. U. 7595, 7648; dopustno je v obče po javnih cestah hoditi, voziti, jahati in peljati se, ne pa polagati zasebnih vodotokov, plinovih cevi, železničnih tirov, kajti takšne pravice pridobiti je le s služnostjo.

Vzdržavati mora ceste, kedor jih rabi ne pa, kedor jih je zgradil, slednji znak ne odloči, jeli kaka prometna črta javna ali zasebna: Wolski, št. 2341, Alter, I., št. 1895 dotičnih rzsodeb najviš. upravnega sodišča. Domneva se v slučajih, da je posamezniku dopustno samovoljno rabiti cestno površje zoper javnost dotične ceste, če se oblastva takej uporabi ne stavijo po robu, temveč s tem pravice priznajo: Alter, I., št. 1889.

Železnice niso praviloma javno blago, temveč vedno le v zasebnej lasti bodisi države, dežele ali občine, bodisi kake družbe ali zasebnika, kar je po tem razvidno, ker se vpisujejo železnice v zemljiške knjige, da si ločeno od navadne knjige: zakon z dne 19. maja 1874, št. 70. drž. zak.

Nekako na mejniku stoje:

- a) javne knjižnice in galerije, šole, otroški vrtovi, kopelji, bolnice, kajti ne smejo se odvzeti dotičnemu smotru brez dovolitve posamičnih uradov;
- b) crkve priznanih veroizpovedanj, v katerih se izvajajo dotični obredi, isto je s pokopališči; oboje je vpisavati v na-

vadne zemljiške knjige. Odločilno je gledé javnosti ali pa zasebne lasti le, so li pristopne te reči sleherniku brez posebne dovolitve, kajti v slednjem slučaju niso v javnej rabi, da si je pristop brezplačen; praviloma torej niso v javnej rabi ni šole, ni bolnice in hiralnice, niti knjižnice, muzeji in galerije s slikami.

Vodovje je praviloma javno blago: državni vodni zak. z dne 30. maja 1869, št. 63. drž. zak. pa Kranjski vod. zak. z dne 15. maja 1872, št. 16. dež. zak. Javne so:

1. vse reke, po katerih se plovi ali vozi na ladijah ali s plavom; ni zadostno, da so reke le plovne, morajo se uporabljati v to svrhu;

2. gledé vsega družega vodovja domneva se do nasprotnega dokaza po lastniku zasebniku s pravnim zasebnim naslovom, da je javno blago: § 3. drž. vod. zak.

Obrežje javnega vodovja je lastno obrežnim posestnikom: § 413. obč. drž. zák.; seza pa last do vodne črte ob navadnej vodnej višini. Zgradbe v varstvo bregov ob javnih vodah smejo se graditi le proti dovolitvi javnega oblastva, pri zasebnih vodah pa je taka dovolitev potrebna le takrat, če vpljiva na odtok javne reke, kateri bi se izpremenil morda vsled zgradbe: § 41. kranj. vod. zak.; isto velja gledé poprav varstvenih zgradb. Sicer pa mora trpeti in dopuščati slehernik, da se po obrežnih stezah vodečih ob javnem vodovju vlačijo ladije, da po njih hodijo čolnarji (steza vlačilnica, vlačka).

Zasebno vodovje so torej le:

1. Vrelci na zasebnem zemljišču, tudi slatine izvzemši monopolskih solnih vrelcev in k rudarskej kronščini pripadajočih cementnih vrelcev; lastnik slobodno zasuje vrelec, kateri je sestavina zemljišča, na katerem izvira. Lastnik ustvarja na njem proti odplačilu tudi služnosti. Če se pa odtaka vrelec v stalnej strugi, ter če uživajo iz vrelca drugi sosedje od pamtiveka, je lastnik omejen po občnej rabi v toliko, da ne sme n. pr. zasuti vrelca.

Moča izpod neba, vodnjaki so lahko v zasebnej lasti, a ne povsodi; sicer pa se tu ter tam uporabljajo javno, kar pa ne uničuje lastninske pravice, je le omejeva. Ker nimaš nadalje do podzemeljskih voda izključne lastnine, kajti te so

vsim ljudem občā, smeš kopati slobodno vodnjake, kjerkoli ti ljubo, dasiravno jemlješ s tem sosedu vodo ali vodnega pritoka; izključena je razumno zlobnost. V zasebnej lasti so lahko ribniki, sploh vodovje zaježeno ali zajeto na zasebnih tleh z odtoki, nahajajočimi se na zasebnih zemljiščih, dotlej da ne prestopijo na tuja tla. Če pa teče skozi ribnike ali zajeto vodovje sploh javna voda, tak niso vsled obstoječe lastninske pravice zasebnikove prikračene pravice družih oseb, tudi javna uporaba ni omejena po njej. O podzemnici se je že povedalo, da je v celokupnosti „res omnium communis“, da pa si jo slobodno prisvaja slehernik na lastnih tleh; kopati koderkoli za napravo vodnjaka je dopustno, k večemu takrat nedopustno, če pristojā sosedu zanikavna služnost.

Ježera so le takrat zasebna, če dokažeš pravni naslov; tem potom pokazalo se je, da je n. pr. blejsko jezero zasebna lastnina.

2. Zasebna last so prekopi ali kanali, po katerih se pretaka zasebno vodovje; odprti prekopi, v katere se zlivajo ali iz katerih se zlivajo javne reke, so javno blago; zasebna lastnina obstaja lahko navzlic drugim opravičencem, navzlic javnej rabi, po katerej se razumno omejuje v nekoliko. Isto velja za vodotoke, ter treba le takrat dovolitve po političnem oblastvu, če se predrugačijo vodne zgradbe. V napravo potrebnih mostov in predorov čez prekope ali pri prekopih se prisili lahko zasebnik po javnem oblastvu.

3. Zasebno je sicer vse vodovje, do katerega dokaže zasebnik pravni naslov lastninske pravice, katera pa je seveda pri plovnih vodah izključena, vsaj v bodoče velja to po vod. drž. zakonu. Krka n. pr. je v zasebnej lasti kneza Auersperga. Opomniti pa je gledé zasebne lasti do vodovja sledeče: Občine, katerim primanjkuje vode v navadno potrebo, smejo zahtevati, da se razlasti tudi zasebna voda: § 15. drž. vod. zak. in § 16. V vrelec ni dopustno metati nesnago in oplako, če se odtaka vrelec v stalnej strugi, iz katere zajemajo vodo sosedu (§ 10. ibidem). Gledé vsacega zasebnega vodovja je slučajno last omejena 1. po pravnem naslovu družih opravičencev, 2. po priposestovanih služnostih: mlinih, stopah itd. ležečih na lastnikovem ozemlji; vsled prepovedi z gore

njega lastnika (mlinarja), kateri drugače vode rabiti ne more: § 1459. obč. drž. zak., 3. po razlastitvi: §-a 15. in 16. drž. vod. zak. 4. Tudi izključna uporaba zasebnega vodovja ni dopustna, če se kratijo stem pravice družih: § 17. drž. vod. zak. Koder si napeljal vode iz stalne struge na svoje zemljišče v gospodarsko korist, jo moraš pred izstopom na tuja tla obrniti zopet v strugo: § 12. ibidem.

Z ozirom na to, da ni lastninska pravica zasebnikova komaj obsežnejša mimo obče rabe sleherniku dopustne, uvidi se lahko, da ni možno imeti prave zasebne lastninske pravice tudi na zasebnem vodovju ne, ter se vsled novejšega vodnega prava zopet približujemo rimskopravnemu načelu: „flumina omnia sunt publica“. Kajti zasebni lastnik zasebne vode sme jo le na sledeči način uživati.

1. za navadne potrebe: za kuho, za zajemanje pitne vode za-se in živino, za pranje itd. (§-a 15. in 16. drž. vod. zak.);

2. ima pravico do v vodi nastalega otoka in suho vodno strugo (§-a 404. in 408. obč. drž. zak.; §-i 10., 17., 18. dež. vod. zakona);

3. pristoja mu dobava peska, kamenja, ličja in ledu §-i 10., 17., 18. dež. vod. zak.;

4. sme ribe loviti: 10., 15., 17., 18., 21. dež. vod. zak.;

5. sme vodo napeljavati za gospodarske ali obrtne naprave in potrebe: §-i 12.—14. dež. vod. zak.;

6. sme uporabljati vodo za gonilne naprave, mline, stope: §-a 17. in 18. dež. vod. zak.;

7. ima pravico les plaviti po zasebnem vodovju §-a 17. in 18. ibidem.

Ali tudi te pravice niso toli izključne, da bi mogel zasebnik drugim braniti istotako rabiti njegovo vodovje, on se ne more upirati obče rabi.

Obča raba do „javnih“ voda pa obseza sledeče pravice:

1. v kolikor ne ovira pravic družih sme vsakdo z omejitvo upravnih javnih predpisov kopati se, perilo prati, žmeti in plo-viti; živino napajati, vodo zajemati; prisvajati si iz vode rastline, blato, zemljo, pesek, gramoz in led; vse te pravice posameznika pa so v temeljene v javnem pravu.

Ribe loviti, dopustno je po državnem zakonu z dne 25. aprila 1875, šte. 58. drž. zak. odnosno zakonu za deželo Kranjsko z dne 25. novembra 1880:

- a) v umetnih vodnih napravah in zbiralnicah dotičnemu lastniku;
- b) v drugem naravnem vodovju (izvemši umetne naprave) dotičnim opravičencem vsled podelitve v zmislu deželnega ribolovnega zakona, kar pa ne krati pravic družih, dokazavših kak pravni naslov, ker se je omejiti hotelo nereden ribolov;

2. slehernik se prosto vozi z ladijo bodisi s plavom po javnih vodah, ravnajoč se razumno po redarstvenih predpisih; brodišč pa ni dopustno napravljati v svrhu obrtovanja brez dovolitve političnega oblastva, tudi v zasebnih vodah ne;

3. vodne zgradbe ali jezove napravljati je le dopustno z dovolitvijo političnega urada; brez take dovolitve ne smeš upepljavati v javno vodovje tujih snovi, ni peska, ni oplake, kajti kakovost vode se izpremeni vsled tega; brez dovolitve napolinanega urada ne gre izpreminjati vodne višine, ker vsled tega voda izpremeni strugo.

Ker se nanaša § 17. vodopr. zak. le na tekočo vodo, sme razpolagati slobodno vsakdo s podzemnico ali podtalno vodo, ker je „res communis omnium“.

Gledé naprave vodotokov iz podzemskih voda torej ni vprašati za dovolitev javno oblastvo, iz oportunitizma pa je razsodilo upravno sodišče z razsodbo z dne 10. oktobra 1879 Budwinski 583, v nasprotnem zmislu.

Na vodnej strugi samej torej nima nikdo lastninske pravice, kajti če popusti voda strugo, pripade slednja méjašem: §-a 410. in 407. obč. drž. zak.

(Dalje prihodnjič.)

